

СЕКЦІЯ 5. ШЛЯХИ ТА МЕТОДИ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ІСТОРІЇ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-299-2-17>

WAYS AND METHODS OF POPULARIZING THE HISTORY OF UKRAINE

МЕТОДИ І ШЛЯХИ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В МИНУЛОМУ І СЬОГОДНІ

Kubai M. S.,

*a teacher of the highest category, a teacher of history, law and christian ethics at the Lutsk Private Lyceum "Treasury of Wisdom",
Lutsk, Ukraine*

Кубай М. С.,

*вчитель вищої категорії, викладач історії, правознавства
та християнської етики Луцького приватного ліцею
«Скарбниця мудрості»,
м. Луцьк, Україна*

Розбудовуючи нашу державу, ми маємо чітко знати зовнішні і внутрішні перешкоди на шляху до цього. «Потрібно прокласти дорогу, яка вестиме нас до створення національної держави», як казав митрополит Андрій Шептицький – «Хати-Батьківщини». Багато чинників нам необхідні у подоланні цієї дороги. Одним з них є знання народу своєї історії. Це допомагає оминати помилки минулого у сучасному державотворенні.

Важливим завданням для істориків є навчитися популяризувати історичні знання, доносити їх цікаво, доступно, переконуючи населення у важливості їх вивчення для створення міцної держави. Важливо показувати на прикладах національної та всесвітньої історії тенденції до повторення проблем, що вчасно не були вирішені або не враховані при розбудові незалежної держави. Той, хто не вчиться на минулих помилках історії, приречений повторити їх у своєму теперішньому житті. Дуже важливо популяризувати історію у різних сферах життя українців. Розповсюджувати знання історії України закордоном. Цим ми захистимо свою державу від неправдивої

пропаганди, що спотворює інформацію про наше минуле і сьогодення. Знання нашого минулого допоможе нам краще розуміти самих себе. Розуміння проблеми – це перший крок до її вирішення. Корисні і дієві досягнення наших предків стануть фундаментом у розбудові сучасної держави. Закривши історію України в кабінетах інститутів, академій, на сторінках складних шкільних підручників, наукових дисертацій та на сухих стендах музеїв, ми прирекли більшість українців на незнання свого минулого. Історія стала важко доступною для розуміння людей, часто цікавою лише для обраних любителів минувшини та науковців.

У минулому популяризацією історії України серед населення займалося чимало просвітників. Ми можемо використати цей досвід, обравши найбільш вдалі приклади. Історичні події почали записувати, щоб залишити пам'ять про минуле наступним поколінням. На території України осередки вивчення наук, зокрема, й історії, діяли при церквах, монастирях, академіях та школах. Впродовж століть на формування української культури впливали національні та християнські цінності. Християнство завжди позитивно впливало на розвиток освіти і виховання суспільства. Саме тому вся його історія – це історія трансформації суспільства. Не існує жодної сфери життя людської спільноти, розвиток та покращення якої не був би пов'язаний із християнством. Не залишилася поза його увагою і сфера науки та освіти. Адже у витоків їхнього сучасного стану лежить саме християнський погляд на реальність та його потужна просвітницька місія.

Просвітники реформаторського періоду в Україні середини XVI–XVIII століття паралельно з перекладом та розповсюдженням Біблії займалися популяризацією історії. Чимало відомих істориків досліджували поширення реформаційних ідей на території України. Серед них О. Левицький, Н. Любович, І. Огієнко, М. Грушевський, В. Нічик, В. Литвинова, Я. Стратій, С. Падошкина, І. Малишевський, О. Драгоманов та інші.

До України докотилася хвиля гуситських ідей, носіями яких були українські студенти, які навчалися у Празькому університеті. Повертаючись на батьківщину, вони пропагували нові релігійні погляди. Розвиток освіти на українських землях у часи Реформації тісно пов'язаний з діяльністю Яна Амоса Коменського – видатного чеського педагога і мислителя, який неодноразово відвідував Україну. Однією з найголовніших умов шкільної освіти для нього було оволодіння рідною мовою і культурою, що допомагає людині найуспішніше втілити набуті знання у культурному і суспільному житті, у майбутньому служінні батьківщині. Коменський зумів за час

перебування в Україні налагодити друкарську справу та опублікувати багато праць, написаних на Закарпатті. [2, ст. 42–44]

На українських землях у 30-40-х роках XVI століття з'явилися осередки освітнього протестантизму, які займалися просвітництвом серед населення. Нове віровчення привертало увагу, в першу чергу, шляхти та магнатів, які вбачали в протестантських вимогах послаблення влади вищих церковних ієрархів; ліквідацію церковного землеволодіння; контроль мирян над духовництвом; віротерпимість й обмеження королівського всевладдя; близькість до ідеалів шляхетської вольниці. Ці вчення для знатних людей стали супротивом проти католицької колонізації та латинізації, і стали захистом національних ідей. У вищих колах побутувала думка, що краще «опротестантитися, щоб не ополячитися чи олатинитися». Українські магнати часто сприймали протестантизм як спасителя національної ідеї.

На волинських землях другої половини XVI – першої половини XVII століття, протестантами-кальвіністами були представники родини магнатів Радзивілів. Миколай Кшиштоф Радзивілл «Чорний» став одним із популяризаторів реформаційних ідей на Волині в кінці XVI – на початку XVII століття. Він бажав, щоб Біблію читали прості люди, щоб вона проповідувалась на рідній та зрозумілій їм мові. Миколай Радзивілл сприяв, щоб при помісних церквах працювали школи, в яких дітей навчали письму, читанню та християнським істинам. Одну з таких шкіл відкрили в Олиці в 1590 році. Саме Миколай Радзивілл, займаючись меценатством, започаткував колекціонування творів мистецтва. Картини з галереї Радзивілів донині є окрасою багатьох музеїв світу [3, ст. 161–162].

Великий вклад у розбудову освітнього простору для українського населення внесла діяльність православних братств. Наприкінці XVI – першої половини XVII століття в Україні діяло близько 30-ти братських шкіл, які давали середню освіту. У цих школах учні вивчали свою рідну мову, культуру, історію на рівні з іншими науками. Навчання і виховання відбувалося на основі християнських цінностей. Школи завжди діяли при православних церквах, поряд завжди знаходилися друкарні, які сприяли розповсюдженню знань Слова та історії свого краю [1, ст. 39–40].

Діячі братського руху намагалися провести реформи в українській православній церкві. Вони виступали проти матеріального збагачення церкви, зловживань серед вищого духовництва, шукали методи впливу на священників, які нехтували своїми пасторськими обов'язками. Українські братства прагнули очистити релігійне життя від пишної обрядовості, виступали за рішуче впорядкування церковних справ. Братчики старалися зробити українську православну церкву дешевою

та загальнодоступною. Реформаторські погляди на вивчення народом Слова Божого, вивчення своєї мови, культури та історії ми бачимо і в творах Григорія Сковороди, Стефана та Лаврентія Зизаніїв, Інокентія Гізеля та інших. Всі вони говорили про необхідність формування християнського світогляду в народі, який би базувався на знаннях своєї історії та культури. Отож, ми бачимо велику роль християнських просвітителів і церков у поширенні серед народу знань Слова, рідної мови, культури та історії. Нині християнські церкви можуть теж стати тими осередками, де українці могли би черпати знання своєї історії та культури.

Популяризацією знань з історії активно займалися діячі періоду «Національного відродження» кінця XVIII-початку ХХ століття на теренах України. Середина ХІХ століття характеризується розвитком прогресивних ідей, які охопили суспільство. Передова інтелігенція хотіла піднести освіту в народі. За розвиток освіти виступають прогресивні педагоги Микола Пирогов та Костянтин Ушинський. Вони порушили питання щодо рідної мови, навчання та вивчення національної історії. Гарним прикладом розповсюдження освіти серед народу є «будителі» із Закарпаття – товариства галицьких греко-католицьких священників, які діяли в останній чверті ХVІІІ – на початку ХІХ століття. Вони організовували школи при церквах, займалися просвітницькою діяльністю серед населення. Разом з тим патріоти з-поміж греко-католицького духовенства краю, отримавши належну освіту, почали проявляти інтерес до національної спадщини, і працювати над її збереженням та примноженням. Оскільки вони, неначе від сну пробуджували в місцевих українців національні почуття, їх шанобливо називали «будителями». Одним з них був Олександр Духнович.

Активно впровадили культурно-просвітницьку діяльність серед українського населення в 50–60-х роках ХІХ століття діячі Громад. Громади – напівлегальні національно-культурні об'єднання української інтелігенції. Громадівці відкривали школи для дітей та дорослих, де навчали грамоті та національній культурі. Товариства «Просвіти» активно впроваджували серед молоді ідеї всього українського, розповсюджували ідеї державності через вивчення національної історії. Вони стали основою для виникнення нових спільнот, таких як економічні – «Сільський господар», «Масло союз», «Крайовий кредитний союз», молодіжні – «Сокіл», «Січ», «Пласт», освітянські – «Руське педагогічне товариство».

Гарним прикладом популяризації історії серед молоді та дорослих є діяльність товариств «Просвіта», «Сокіл», «Січ», «Пласт» на Заході України в 20-ті та 30-ті роки ХХ століття. Молодь української діаспори

закордоном теж виховувалася на основі християнських і національних цінностей у подібних товариствах. Вони часто засновувались при християнських церквах переважно греко-католицьких. Попри те, що жили далеко від України, вони зберігали любов до своєї батьківщини та передавали українські традиції своїм дітям.

Сьогодні ми, спираючись на досвід минулих поколінь і запит сучасності, повинні розглянути всі можливі засоби для популяризації історії України. Інакше, якщо ми самі не донесемо правду своєму народові і світу про своє минуле і сьогодення, то цю інформацію спотворять наші вороги. Як і в давні часи вивчати історію потрібно з дошкільного періоду, далі продовжити вивчення в школах, у професійних та вищих навчальних закладах. Навчання історії має бути поступовим, доступним, різноманітним і цікавим. Важливо створювати молодіжні клуби, товариства з популяризації історії, організувати різноманітні історичні фестивалі, тематичні екскурсії, зустрічі, ігри, змагання, диспути, конкурси, реконструкції історичних подій тощо.

Щоб популяризувати історію серед молоді, треба використовувати соціальні мережі та мобільні додатки. У кожному місті та селі України мають бути сучасні інтерактивні музеї, облаштовані історичні зони для проведення навчання та дозвілля. Збережені історичні пам'ятки через свою близькість і доступність мають виховувати в населення культурний смак та відчуття епохи. Не лише заклади освіти та культури, але заклади харчування, відпочинку, підприємства, крамниці можуть зберігати національну та історичну пам'ять про наші традиції та минулі досягнення нашого народу.

Важливу роль, як і в давні часи, у вихованні справжніх громадян України має відігравати сім'я та християнські церкви. Там мають закладатися християнські цінності, виховуватися любов та повага до свого народу та держави. Поряд з біблійними уроками можна вивчати й історичне минуле. Цьому навчали Іван Огієнко, Андрій Шептицький, Йосип Сліпий та інші християнські просвітителі України.

Література:

1. Кубай М. С. Внесок Луцького братства в реформаційний рух на Волині. *Протестантизм в Україні. Волинь* : зб. ст. Луцьк : МКФ «Християнське життя», 2017. С. 39–48.

2. Куриляк В. В., Понятовський Ф. К. Вплив реформаційних течій на розвиток освіти в Україні. *Протестантизм в Україні. Волинь* : зб. ст. Луцьк : МКФ «Християнське життя», 2017. С. 41–48.

3. Кубай М. С. Миколай Кшиштоф Радзивілл «Чорний» в реформаційному русі Волині. *Протестантизм в Україні. Волинь* : зб. ст. Луцьк : МКФ «Християнське життя», 2017. С. 161–162.